

12.12.2018.

Ārstes psihoterapeites profesores Guntas Ancānes uzruna

TIESĪBSARGA IKGADĒJĀ CIVĒKTIESĪBU UN LABAS PRAKSES PĀRVALDĪBAS KONFERENCĒ

- PAR BĒRNU TIESĪBĀM UN LABKLĀJĪBU PSIHISKĀS VESELĪBAS JOMĀ

Cienītās dāmas un godātie kungi,

Šodienas konference ir viens no darbiem, ar kuriem Tiesībsarga birojs aicina mūs atcerēties un cildināt cilvēka tiesības.

Es gribētu sākt ar apgalvojumu, ka mēs, šeit sapulcējušies, esam laimīgi cilvēki – tai ziņā, ka varam dzīvot kā brīvi cilvēki, brīvā valstī. Šai ziņā esam laimīgāki par daudzām iepriekšējām paaudzēm. Protams, reizēm, kā jau viss labais, arī tiesības neatnāk dzīvē tā pašas no sevis, bet mums, ja ir tāda nepieciešamība, ir iespēja cīnīties par savām tiesībām un tās pieprasīt – un tas jau ir kļuvis par normu.

Vēl vairāk – pēdējās desmitgadēs cilvēki ir akceptējuši, ka cilvēka tiesības attiecas arī uz bērniem.

Bērņa tiesības sākas ar tiesībām piedzimt mīlošā un labestīgā vidē, kurā iespējams justies mīlētiem un lolotiem, nepieciešamiem saviem vecākiem, justies droši un priecīgi, tādejādi saņemot no vecākiem, iespējams, svarīgāko un būtiskāko mantojumu - stabilu pašcieņas un pašvērtības izjūtu, kas ir labas veselības pamatā. daudziem bērniem šīs tiesības ne tikai ir, bet viņi tās arī izdzīvo un piedzīvo. Tie ir tie bērni, ar "laimīgo bērnību" un tālāk jau bieži ar "laimīgu likteni", kas ir dabiskas sekas "laimīgai bērnībai".

Un mēs, sabiedrība, arī jūtamies par šiem bērniem laimīgi.

Bērni ienāk pasaulē tik patiesi, tik ieinteresēti, tik atvērti visam jaunajam, ka mums pieaugušajiem ir visas iespējas palīdzēt viņiem izaugt labākiem par mums, gudrākiem par mums, arī laimīgākiem par mums. Lielos vilcienos tā jau arī notiek – katra nākamā paaudze skatās tālāk, redz dziļāk, spēj vairāk.

Un tomēr – pārāk daudziem bērniem mūsu sabiedrībā "laimīgas bērnības iespēja" ir atņemta. Bieži tas nozīmē - ir atņemta iespēja nenaslimt, atņemtas tiesības justies labi, būt priecīgam, augt un attīstīties atbilstoši savam potenciālam un unikalitātei.

Te vietā ir atgādinājums, cik vienkārši veselību definē Pasaules Veselības organizācija – veselība ir labsajūta. Fiziska un emocionāla labsajūta. Vesels bērns jūtas priecīgs. Dažādās Latvijā veiktās aptaujas rāda, ka liela daļa Latvijas bērnu nejūtas priecīgi, nejūtas veseli. Bērnu nelabsajūta izpaužas 4 veidos – fiziskas slimības, psihoemocionāli traucējumi, uzvedības traucējumi, atkarības. Tā ir mūsu, pieaugušo problēma.

No daudzajām un dažādajām fiziskajām un psihiskajām slimībām tikai neliels skaits ir tādu, kuras saistītas ar pasaules medicīnai vēl neatrisinātiem jautājumiem – anatomiskiem, fizioloģiskiem, neārstējamiem bojājumiem. Šiem bērniem nepieciešama medicīniskā un bieži arī sociālā palīdzība daudzu gadu garumā.

Daudz vairāk ir to bērnu, kuru psihiskie un arī fiziskie veselības traucējumi sākas ar emocionālu nelabsajūtu – bērni, kuri sāk slimot, pārplūdināti ar izmisuma, bezcerības, bezpalīdzības, bezpalīdzīgu dusmu, baiļu, kauna, vainas u.c. smagām emocijām. Emocijas nav kaut kas ārpus organisma, emocijas ir tāda iekšējā orgāna, kuru sauc par smadzenēm, darbības rezultāts. Emocijas nav psiholoģija. Emocijas un jūtas ir fizioloģija. Un šī smago jūtu fizioloģija ir tāda, kas bērnam rada emocionālas un fiziskas ciešanas.

Šodien būs sarunas par bērniem, kuriem pietrūcis labestības. O. Henrijs ir teicis: “Kad cilvēks ir noguris vai nelaimīgs, vai arī zaudējis cerības, labsirdība nozīmē vairāk kā viss cits.”

Šodien būs saruna par bērniem, kuriem labsirdības pietrūcis, kuri cieš. Gan no iedzimtām patoloģijām, gan no iegūtām, vides izraisītām - emocionālas un cita veida vardarbības. Par bērniem, kuri ir dzīvojuši vidē, kura nav bijusi gana droša, lai viņus aizsargātu. Par bērniem, kuru vecāki ir darījuši daudz, un vairāk nevar. Par bērniem, kuru vecāki ir viņu patiesie vīrusi, kuri ir bērna slimību izraisītāji un uzturētāji. Dažādi bērni, dažādi cilvēki un likteņi.

Vecāki var daudz, bet nevar visu. Īpaši, ja īsti nevēlas. Un ir situācijas, kad sabiedrībai ir jānāk palīgā.

Dr. Tērauds un tālākie moderatori vadīs diskusijas un analīzi, kādas ir bērna tiesības ārstnieciskajās iestādēs, cik svarīgas ir tiesības saņemt palīdzību, tai skaitā ārstu psihiatru, ārstu psihoterapeitu un pārējo nepieciešamo speciālistu.

Un visas šīs tēmas izriet no lielās tēmas – no Mīlestības ar lielo burtu.

Palīdzēt bērniem – tas ir stāsts par Mīlestību. Un mīlēt nav viegli. Mīlestība ir stipro daļa. Tā prasa drosmi, uzdrīkstēšanos, briedumu. Tai skaitā, spēju skatīties problēmai acīs. Vieglāk dzīvot ir baidoties, slēpjoties, kaunoties, nepatīkamās lietas paslaucot zem paklāja, mēģinot nelikties par tām ne zinīs.

No vienas puses jau nu katram pašam, brīvam cilvēkam esot, būtu tiesības izvēlēties, kā dzīvot, t.sk. mīlēt vai nemīlēt. No otras puses – tas ir ētikas jautājums. Kā teicis Seneka: slavējami jeb cildeni ir darīt to, kas pieklājas un nevis atļauts (Id facere laus est, quod decet, non quod licet.)

Tādejādi, pieaugušie un nobriedušie, izprot, ka tiesības vienmēr roku rokā iet ar pienākumu. Tas ir līdzsvara jautājums. Jo iedomāsimies, ja kādam ir tikai tiesības, - tas rada rīcībnespējīgu, infantilu, bezatbildīgu individu. Tātad slimu. Tikpat slimis veidojas indivīds, kurš pazīst tikai pienākumus. Jo neapzinoties savas tiesības, tātad dzīvojot bez pašcieņas, indivīds atkal izveidojas tieši tāds pats - rīcībnespējīgs, infantils, bezatbildīgs.

Tā esam nonākuši pie kodola – cilvēku tiesības pieder ētikas pamatjautājumiem.

Vesels, nobriedis cilvēks apzinās un ciena gan savas tiesības, gan to otru pusi - pienākumu. Un viens no mūsu pienākumiem ir palīdzēt bērniem – ne tikai tad, kad viņi cieš, bet vēl pirms tam – ar gudriem likumiem un paražām veidojot slimību novēršanas, prevencijas sistēmu.

Radīt likumus, kuri palīdzētu tiem, kuri šobrīd raud par to, ka abi mīļotie vecāki viņu plēš uz pusēm, kuri raud no tā, ka sāp, jo nekad, nekad, - ne tēvs, ne māte vai ne abi - nepasaka nevienu labu vārdu un tev vairs nav spēka tā dzīvot; tiem, kuri vairs neraud, jo ir izmisumā un, kuri, dzirdot nemitīgu kritiku – sliktais puika, sliktā meitene, par citiem nedomā nemaz, iet kopā ar draugiem meklēt zālīti, vai meklē iespēju izdarīt suicīdu; tiem, kuri izmisumā un kaunā par to, ka mūžīgi jūtas ko nepareizu un sliktu izdarījuši, kuru tēvi vai mātes viņiem dzirdot tā arī saka – kur tas palaidnis, kur tas draņķa puika, skuķis, sīkais, kas nu atkal un atkal...; tiem,

kuriem tiek nozīmēti medikamenti, kas pasliktina viņu stāvokli, jo valstij “nav naudas” ārsta psihoterapeita veiktajai ārstēšanai...Un vēl un vēl...

Runājot par psihisko traucējumu ārstēšanu bērniem, svarīgs ir Pasaules Ārstu asociācijas Ētikas rokasgrāmatas uzsvēruma – visiem ārstiem ir jāizprot sociālie un vides faktori, kuri ietekmē viņu pacientu veselību. Turklāt mūsdienās ārsta ētika prasa vienlaikus ņemt vērā kā pacienta, bērna, tā sabiedrības intereses. Par pieņemtajiem lēmumiem ārsti šodien ir atbildīgi sabiedrībai kopumā. Un šīs atbildības viena otru papildina: “Ārstam būtu jāziņo attiecīgajām institūcijām par katru neattaisnojamas iejaukšanās gadījumu aprūpes procesā, ja viņu pacientu tiesības netiek ievērotas (..) Kad tiek pārkāptas cilvēka pamattiesības.” Un mēs izprotam ieguvumu no šīs tēzes - jo – cilvēks sākas no savas bērnības. Sabiedrība – no cilvēka. Tie visi esam mēs.

Interesanti piezīmēt vēl kādu Ētikas rokas grāmatas fragmentu: “Ārsta izvēle ir atkarīga 1)no paša ārsta ētiskuma un 2)no tās sociālpolitiskās vides ētiskuma pakāpes, kurā ārsts darbojas.”

Cienītās dāmas, godātie kungi, šodien mēs lejam par bērniem, rīt viņi lems par mums.

Būtu labi, ja mēs spētu veidot sevi par sabiedrību, kuras galvenā vērtība ir cilvēks. Bērns. Emocionāli un fiziski vesels. Radošs. Pilns enerģijas un izcils savā jomā.

Tas nozīmētu atteikties no šī brīža vērtībām – pasivitātes, bailīguma, beziniciatīvas pilnas slēpšanās aiz “organizatoriskiem jautājumiem un finansējuma.”

Nobeigumā, vēlot veiksmīgu darba dienu, gudras un jēgpilnas sarunas un secinājumus, kā palīdzēt “visneaizsargātākajiem no neaizsargātajiem” – bērniem, kuri cieš,

bērniem, kuriem sāp,

-...es gribētu lūgt aizdomāties par Imanta Ziedoņa vārdiem vienā no viņa Epifānijām:

Es jums saku: dziediet!

Es biju mazs puika un redzēju pa istabas logu: kaimiņu māte sita savu dēlu. Viņš stāvēja pie klēts stūra un dziedāja. Viņa sita, un viņš dziedāja; viņa piegura, un viņš dziedāja. Tad viņa nolaida rokas un viņš dziedāja, noglāstīja savus sadauzītos plecus un aizgāja dziedādams. (..)

Dziediet pie kapa! Ko jūs klusējat, dziediet! Viņš nedzird. Ne viņam. Dziediet, ne viņam aizejot, bet jums paliekot. Ne par skumjām kapā, bet par to lapu galotnē. Sev, dzīvie! – jums dziesma ir vajadzīga, ne viņam. Kad jūs naktī pamostaties, lakstīgalas dzied. Redziet, arī naktī ir dziesma. Vai jūs dziedat tikai no rītiem tās saulainās? Bet dusmu dziesmas un izmisuma dziesmas, un uzbrukuma dziesmas? Jā, kur ir jūsu uzbrukuma dziesmas? Vai jūs jau esat uzvarējuši, ka dziedat tikai no rītiem? Vai uzvarēti, ka nedziedat nemaz?

PALDIES.